

САГТА ОЛОХ

ХАҢАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 82 (8677).

Чэллээр

2001 сыйл от ыйын 19 күнэ

Одүүлунтан сонуннар

Тыа ыалын барына – СОБОТУОНКА

Билигин тыа хаһаайыстыбатын бары хайыскаларын сайыннарыга кырата суох болбомото ууруллар. Республиканы Президентэ М.Е.Николаев биридүүлээн ыал, чааһынай дьон хаһаайыстыбаларын бөбөрөгүтүгэ, ханатыга анаан таһаарбыт 1999 сыйл муус устар 17 күнүнээги уонна 1999 сыйл олунньу 15 күнүнээги Ыйаахтаргыр ыл экономикатын сайыннары сүрүн смалынан-соруугунан тыа сириг малын дохуотун үрдэтти, түргэнник ситэр салаалары сайыннары, хаһаайыстыба тэрийинни суотугар нэһилиэнньэни үлээн хааччыйы буолар дьэн этиллэр. Онон үгүс ыал, чуолан кыра хаһаайыстыбалар, түргэнник ситэр дьэн сүөһүтүн итэн, кэтэх хаһаайыстыбаларын ханатан бэйэ дохуотун ылалларыгар, барыстаналларыгар бары кыахтар бэрилиннэлэр.

Биридилээн дьонот, кыра, чааһынай хаһаайыстыбалартан бородууксуйаны тутуунан, сүрүннээн, "Холбос" системата дьарыктанар. Онуоха Президент "Саха Республикатын "Холбос" потреббществоларын союуун өйөөһүн туһунан" Ыйаабар олобуран сый аайы тыа сирдэригэр сөботуонка анал кредит көрүллэр. Биһиги улууспутугар манан олохтоох потреббществолар дьарыктаналлар. Билигин сөботуонка үлэтэ хайдах баран иһэрин, нэһилиэнньэ төһө туһанарын, былааннар тоолууларын туһунан сийили билсээри Маарыкчааннааы ПО председателэ Александра Гаврильевна ГРИГОРЬЕВАНН кэлсиригэр көрдөстүбүт.

— Билигин ыал ынах сүөһүкү, сибиинньэни, дьэн көтөрүн аяхтарыгар эрэ иитэр буолбакка, өссө ордурунан эт, үт туттаран барыстаналларыгар сөптөөх усулуобуйа тэрилиннэ, — дири кини. Биһиги потреббществобыт (Сыланнааыны киллэрэн турар) бийылгы сылга сөботуонка сүрүн былааннара маньыктар: үт 2500 т, эт 95 т, отон 5 т, күөх луук 500 кг, туорах бурдук 300 т. 2001 сылга сөботуонка анаан 33 мөл. солк. суумалаах кредит көрүллүбүт, оттон 14 мөл. солк. кэлэн

нэһилиэнньэни кытта аахсыга барда. Үүккэ, бурдукка, оуруот аһыгар балаһыанньа быһытынан абаанса онорбулут. Сыйл бастагы анарынан 1550 т үт сөботуонкаланан квантацияламмыта. Бэс ыйдаабы үт харчытын улуус киинигэр түнэтэн бүтэрэн эрэбит, нэһиликтэр харчылар билигин туругунан бэриллэ илик. Кредит харчыта үстэ тектүрүйэн кэлэр, бу олох сотору иккис транш кэлээхтээх, оччобуна үт харчыта толору бэриллэр. Нэһилиэнньэ туттарбыт бородууксуйатын суотугар тугу ыларын, бэйэтин баатынан көрөн, сайаалка суруйар. Ол курдук, сорохтор уу харчынан, сорохтор бородууктанан, табаарынан, дьыбэ туттар тэриллэринэн, олох-дьаһах техникатынан (холдильниктар, телевизордар, мизбэл, "Каманос" уо. д. а.) ылаллар. Биһиги потреббществобыт 2000 сыйл түмүгүнэн ылбыт кредитигэр кэлпит суох.

Президент биһиги улууспутугар сыйлаан тыа хаһаайыстыбатыгар улахан сорууттары туруорбутун бары билэ-көрө олооробут. Улуус дьаһалтата (баһылык А.А.Шадрин) бийылгы үт былаанын элбэтэн турар. Ол курдук, былырын "Холбос" линиятынан улууска 1000 т былааннанан тутуллубут эбит буоллаһына, бийыл 3000 т тиздирээхтээхтэ. Өссө саас муус устарга биһиги "Чурапчы" ТХПК-ны (директор А.Т.Ноговицын) кытта үт сөботуонкатыгар, переработкагыгар биһиги үлэлэһиңи дуогабар түһэрибиппит. Дуогабар сүннүгүн "Чурапчы" кооператива тэрээһин үлэтин, онорон таһаарыны кыайа-хото тутан ытар. Ол түмүгэр улууска сыйлаабы үт былаана туолар кыахтанна. Үт туттарытыттан туттарааччыга киһи дохуот лаппа улахан, нэһилиэнньэ барыстаабын өйдөөтө. Маныаха улуус баһылыга Алексей Алексеевич потреббкооперация уонна "Чурапчы" кооператива биһиги үлэлэһиһирин сүрүннүүр, көмөлөһөрө, өйүүр улахан оруоллаах уонна нэһилиэнньэбэ туһалаах буолла дьэн билиһиннээх наада. Ол курдук, кооператив онорон таһаарбыт бородууксуйата, үрүг ас, халбаһы араас көрүннэрэ улуус маһаһынарыгар тарбатыллан атыыланар буолбуттарын нэһилиэнньэ интэриһин табыы, кинини хааччыйыны үрдэтти курдук сыаналыбын.

— Үтү, эти төһө сыаннада тутатый? — Үт туттарылар сыаната 10 солк. Эти атыга барарынан көрөн тутатый, потреббществобыт маһаһынарынан түнэттилэн атыга тахсар. Ынах этин 50 солк., оттон

сибиинньэ этин 53 солк. тутатый. Туттат элпигин этин уонна халбаһы онорон атыылыбыт, ол гынан баран бэйэбит халбаһы онорор сыахпыт билигин быстах үлэлэбэни туурар. Бородууксуйабытын атын улуустарга таһаара сатаабыт. Бийыл үт элбэтинэн сибээстээн арыы баллат тутталлаах. Арыыны батарыны болпуруоһун улуус дьаһалтатын, "Чурапчы" кооперативы кытта биһиги субэлэһэн быһаарыахтаахпыт. 10 т арыыны сааскы халаан ууттатан эмсэһэлээбиттэргэ көмө быһытынан Ленскэй куоракка ыппыппыт, Нерюнгри куорат дьаһалтатын кытта дуогабардаахпыт. Арыы сыаната ыраахынан элбэти батарыга ыраахаттардаах буолара буолуо.

Сөботуонкага үчүгэй үлэлээхтэринэн Алабар (сэбидиссэй А.Ф.Пестрякова), Төлөй (Е.Е.Махимова), Хайахсыт (В.С.Понсеева) нэһиликтэрини маһаһынара буолаллар. Улууспутугар халпыыста үүнөрүтүнэн хотулаахтык, анаан дьарыктанар хаһаайыстыбалар, ылаллар суох буоланнар сый ахсын атын улуустартан атыылаһан ылабыт. Бийыл эмиз Мэңгэ-Ханалас улууһун Халтагай нэһилигин кытта дуогабар түһэрибиппит.

— Норуот онорон таһаарар табаардарын төһө тутатый?

— Норуот туттар табаардарын онорон таһаарыны (народные промыслы) тутатый. Ол табаардар — миньиктэр, курдээхтэр, араас олох-дьаһах маллара уо. д. а. "Аартык" маһаһына хаһаайыстыбанай отделыгар атыыланаллар. Ол гынан баран, манан анаан дьарыктанар дьон суох буолан, бу көрүннэ табаары туттарыы мөлүтөх. "Чурапчы" производственной кооператив (сал. И.С.Никифорова) бийылгыттан биһиги кытта дуогабар түһэрсэн тикпит бородууксуйаларын туттаран атыылар. Оттон сөботуонка саамай кыаллыбатах болпуруоһунан эмтээх оттору туттары буолар. Манан дьарыктанын баалаахтары кытта биһиги үлэлэһэргэ бэлэммит, билсээххитин сөп.

"Холбос" систематыгар үлэлиир улуустаагы потреббществолар тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатын олохтоохтортон утары харчытыгар, республика бюджетинан көрүллүбүт дотациялары ааһан туран, тутар. Онон тыа сириг нэһилиэнньэтэ чакчы барыстанар, республика атыылыр уонна салгыы переработкалыр бородууксуйаланар, оттон республика бэйэ онорон таһаарбыт табаарданар.

С.БОРИСОВА.

БАСТЫН ҮЛЭЛЭЭХ

Одүүлуннааы арыы сыага улууска бири бастын үлэлээхтэр ахсааннарыгар сыйдыар. "Чурапчы" ТХПК сөботуонкага отделын начальнига Александрова Любовь Дмитриевна кинини ордук бэлэтиир. Маннааы арыы сыагар Н.И.Пинигина маастардыр. Үлэ-хамнас коллектив бири өйүнэн-саананан, күһүнүн сомоолоһон үлэлиир буоллаһына эрэ тахсыланар. Нина Иванованы тула үлэһит дьон мустубуттар. Рабочайдарынан Федотова Клавдия Николаевна, Рязанская Василий Николаевич үлэлиллэр. Дьокуускайдаагы тыа хаһаайыстыбатын академиятын студен-

нара Матвеев Семен Иванович, Рязанская Никита Николаевич практикаларыгар сыйдыаллар эбит. Кинилэр күһүн IV курска үөрэхтэрин салгыы кириэхтэрэ. Эмиз Одүүлун төрүт олохтоохторо, кыра эрдэхтэриттэн үлэ-хамнаска эриллбит ололор.

Арыы сыабын дьыста, булууһа үчүгэй туруктаахтар. Сивцев Петр Петрович күн аайы сарсыарда эрдэтэн үтү тракторынан таһар. Нэһилиэнньэ ыабыт туттар үтүн улуускага таһааран уурур, ону кэрийэ сыйдыан ылар эбит. Сыах үлэһиттэрэ күнү 5-6 дьаһык арыыны оноролор, булуустарыгар уган

муньан иһэллэр. Онтулара 50 дьаһык буоллаһына "Чурапчы" ТХПК арыы заводугар ытталлар.

Үрэх Күөрэ учаастагын сэлпэрээтэригэр пуунуттан оргуйбут үт кэлэр. Оно ололор 17 ылтан күнү 500-тэн тахса кг үт киһэр. Ону Седалищева Афанасий Афанасьевич таһар.

Одүүлунна элбэх үтү туттаран иһээччилэргэ Сивцев Петр Петрович (күнү 65-70 кг), Григорьев Влас Власович (60-65 кг) киһирсэллэр.

Дьон-сэргэ үт туттаран дохуоттанар буолан, интэриһэ улахан.

ТҮӨЛБЭНЭН СҮБЭНЭН ҮЛЭЛЭЭН

Одүүлунна илин ололору ылаллар — «Чороон» уонна «Эрчим» түөлбэлэр кыһынын сүөһүлэр уулуур сирдэрэ Тахыр Алааһыгар, бэйэтэ даһаны кыракий чонкуках алааска баар. Хаһаанньа эрэ бу кураах маччирэн сирэ этэ. Бөһүөлүк улаатан, кэһээн, илин куулаага дьы-уот бөбө тутуллан, дьон-сэргэтэ элбээн, эмиз ол тэнэ хаһаайыстыба, сүөһү-ас дэлэһэн, уулуур сир проблема буолбута. Ону кэмигэр ити чонкуках алааска тыа эрэ быһыстаах кэккэлээ сытар

Кулаадыма күөлүттэн носуолунан ууну бырахтаран нэһилиэнньэ махталын ылар үлэ ытылыһына. Уута ыраас эрдэһинэ оё аймах сөтүөлээн абыраһа. Кэлин уута сайгаммат буолан дьуобаран, өнө кытары уларыбыта. Итиннэ кыһынын икки түөлбөнүн чугас ололор элбэх ыл сүөһүтүн ууларат. Былырын, илэрээ сый уу бырахтаран көрбүттэрэ да, техникалар табыллыбакка, абыраллаах уу кыайан хачайдамматтаа.

Бийыл түөлбөнүн субэлэһэн баран үһүс сый

лын уу куттарарга соруннулар. Окко кириэх иннинэ техникаларын, носуостарын оностон ити түөлбэлэр олохтоохторо Пинигин Егор Дмитриевич, Матвеев Иван Семенович, Коженин Петр уо.д.а. буолан көмөлөөн Кулаадыматтан уу хачайдаатылар. Онон хас да күнү быһа Тахыр Алааһыгар сөптөөх ууну бырахтаран, туһугар бири үтү дьыаланы онордулар.

Инокентий ГРИГОРЬЕВ.

АКАДЕМИЯ СТУДЕННАРА БУОЛУОХТАРА

Чурапчы улууһун Дириннээги орто агро-оскуола Дьокуускайдаагы тыа хаһаайыстыбатын академиятын кытта шэфтэһэн биһиги үлэлэбэти бэлэс сыла буолла. Академия оскуола араас өрүттээх үлэлэри ытар, ололор билиһирин кэһэтигэр, үөрэхтэрин чикэтигэр элбэх конференциялары, консультациялары, лекциялары тэрийэр. Итини таһынан сый аайы 5-тин выпускнигы киһини экзамена суох быһа академияга үөрэххэ киллэрэр үгэһи тутуһар. Маньык табыллан салгыы үөрэнэ барыт ололор үөрэххэ олус баалаах, кыһамнылаах буоланнар үөрэммит оскуо-

лаларын, учууталларын ааһан хаһан да түһэн биһирбэттэр. Иннэ гынан экзамена проваллаан сыллан биһиги бэрээдэгэ суох, басбаттах быһыыны көрдөрөн төннүбэттэр, билигин туругунан онук суох. Оскуола коллектива рекомендациянан киһэр, студент аатын ылыахтаах ололору олус ымпыктаан-чымыптаан таһар, бэлэмниллэр. Манна, биллэн турар, бэрээдэг да, үөрэх да өтүнэн нэһилик бастыг ымчаттара табылаллар.

Маньык бочуоттаах да, эппиттээх да чикээ тиксбит, 2001—2002 сс. үөрэх дьылыгар академияга студентны киһэр ололорунан

Мария Григорьева (технологический факультет), Петр Романов (ветеринария), Павел Федотов (технический), Елена Артемьева (экономический), Александра Васильева (юридический) буолаллар. Ололор оскуолаһарын бары хаачыстыбага үөрэнэ бүтэрбиттэрэ. Билиһирин-көрүүлэрин салгыы ханатан, үөрэнэн саһа XXI-с үйэ туттааччылар буолалларыгар, идэлэрин толору баһылылларыгар эрэл улахан. Итин бар дьон, төрөппүттэрэ, учууталлара эрэ күүтэллэр.

Проконий ФЛЕГОНОВ, тыыл, үлэ ветерана, СР културатын туйгуна.

Иван МОНАСТЫРЕВ

Чурапчы

Оо, Чурапчы!

Бары кэрэ-дэлэй, үрдүк биһиги Үйэттэн-үйэбэ үүнэ тур!

Эйиэхэ ырыаларын анаабыт Ыччаттарын ытыктыыр сирдэрэ.

Чараннар, алаастар тулабар Сэһниһэ-сэлэһи тураллар, Дьоһуннаахайдыр бэйэһин Уруйдуур-айхаллыр эбиттэр. Сүрэһин кистэлэн муннугар Угуйа ынырар курдуккун, Ахтыбыт дууһабын уоскутан Сылаастык, истинник сыдыаадынт!

• Дьизни ханна, хайдах туттуохха

Чөл кут-сүр түстэнэр сирэ

Кини кута-сүрэ төһө чөл буоларыттан кини доруо-буйата даҕаны, майгыта-сигилитэ, дьылбата да улахан тутулуқтаах. Чөл куттаах-сүрдээх эрэ кини сырдык-ка-кэрэҥэ тардыһар, дьонно-сэргэҥэ үчүгэй-үтүөнү баҕарар, онорор, дьобуруун-талаанын арыһан дьон-норуот туһугар туһанар, айылбалыын үчүгэйдик дьүүрэллэһи алыһар, инникигэ эрэллээх, итэбэллээх, олоххо дьулу-урдаах, кини интеллектээх, үрдүк культуралаах буолар. Чөл куттаах-сүрдээх эрэ кини чөл олоҕу олоҕор кы-ахтаах. Онон олохпут чөл буолуута хайдах салгыны-нан тыннарбытыттан, туох аһылгы аһырбытыттан, хайдах ууну иһэрбититтэн, арыгыттан, табактан акка-астанарбытыттан, спорду-нан, физкультуранан дьарыктанарбытыттан, ырыы ханнык стадиягыгар эмтэнэрбититтэн эрэ туту-луқтаах дьин өйдөбүл өссө тутах.

Куһаҥан тыыннаах сир туһунан

Кини кута-сүрэ чөл буолуута, сүрүннээн, тас дьайылыртан тутулуқтаах. Ол курдук, кини тыла-өһө, кырыыһа иннигэ, куһаҥан тыыннаах сирдэр уонна аномаль-най көстүүлэр дьайылыра, айыл-баны алдытыыбыт сэтэ-сэлээ-нэ эргийэн кэллэһи этэ баар. Ирбэт тон сиргэ күүрүү баар буолан, сүрүннээн, сир алдыан-нагына аномальнай зона-лар-куһаҥан тыыннаах сирдэр үөскүүллэр. Ол түмүгэр кини үксэ кута-сүрэ сатарыйан барар. Итин-ник сатарыйбыт куттаах-сүрдээх ырыһаҥы эбэтэр арыгыһыты эм-тээн үтүөрдэр аһара уустук. Биһиги өбүгэлэрбит куһаҥан тыыннаах сирдэри былыргыттан билэллэр. Кинилэр өйдөбүллэ-ригэр «аһаҥас» уонна «өлүк» сирдэр дьин орто уонна аллараа дойдугар икки ардыларыгар аһыллан хаалбыт, абааһылар ки-ирэр-тахсар сирдэрэ дьин буола-ра. Ону таһынан «абааһы суола», «ойуун аартыга», «ыарахан ты-ыннаах сирдэр» дьин өйдөбүллэ-эхтэрэ. Өбүгэлэрбит кини кутун-сүрүн туруга сир тыһыыттан ула-хан тутулуқтааһын билэр буолан-нар, дьин олохун сүрдээһин сы-лыктаан, сиринэн, чинчийэн та-лаллара. Ол курдук, курук тыа, куула тыа сабатыгар, ойууру со-лоон түбэлтэх сиргэ дьин тутту-баттар этэ. Тыа сабатыгар эрил-лэс эбэтэр элбэх төбөлөөх ти-игэр үүмүт буоллахтарына тум-на хаамаллара. Чүөмпү-дүөдэ быһыгар, үрэх сүннүн батыһа, инчэбэй-нуутара, маар сирдэр тастарыгар, тумус тыа төбөгүгэр олохсуйбаттара.

Алаас калдыһа өттүгэр, хоннох ыраас сиргэ, сүөһү, сылгы тобуоруһар, сытар-сынныанар сирдэрин үчүгэй тыыннаах сирдэ-ринэн аабаллара. Тинт хатыры-гыт хастаан ылаат, балаҥан тутту-охтары баҕарар сирдэригэр онон-манан умсарыта быраҕаттан-ан кэбиһэллэр. Төһө эрэ кэм ааспытын кэннэ арыһан көрдөхтөрүнэ үөн-көйүүр үөскэ-бит буоллаһына, куһаҥан тыыннаах сиринэн билинэллэр. Оттон хатан хаалбыт буоллаһына, үчүгэй тыыннаах сир дьин быһаараллара. Сайынгы киһэ, күн кириитигэр олохсуйуохта-рын баҕарар сирдэринэн хаамы-талыһыллар. Сорох сиринэн тын-ны сүүрээһи аһар — ол аата куһаҥан тыыннаах сир, оттон сы-лаас сүүрээһи илгийэр буол-лаһына, үчүгэй тыыннаах сиринэн билинэллэр. Тинтэҥэр түөрэх бы-раҕаллара.

Өбүгэлэрбит бу билилэрэ кэ-линги кэмгэ умнууга хаалла. Бөһүөлктэрбит алаастарга бап-лакка, тыаны-ойууру аһар уһугут-тан солоон туттуу бара турар. От-тон ордук куула тыага сир тыһа аһара ыарахан. Сир тоҥо чуҕас буоллаһына, тинтэрбит даҕаны, хатыннарбыт да кини олохсуй-арын тулуйбаттар, хатан-өһөн ха-алаллар. Ол түмүгэр бөһүөлк-тэрбит абааһы дойдутун курдук халпыт-өлбүт тыа быһыһыгар ту-раллар. Оннук сир тыһа өссө ырыһыр. Халпыт тинтэри кэр-дэн, чөнөнөхтөрүн түөрэн кэ-биһилиэхтээх. Дьин муостатын анныгар чөнөнөх хаалыа суохта-ах. Сорохтор халпыт тинтэри кэрдэллэрин аһырбыһыллар. Ити сыһа өйдөбүл. Өбүгэлэрбит

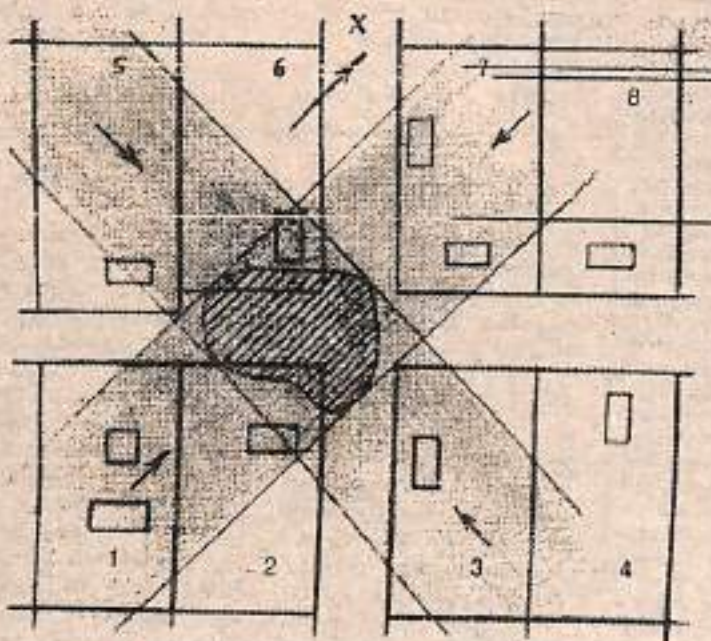
үксүн халпыт тинти кэрдэн оттол-лоро. Кырдык, элбэх төбөлөөх, эриллэс эбэтэр аарыма кырдыһас тинтэри кэрдэллэрин аһырбыһыллар. Оттон көнө, дьылыгырас эдэр тинтэри кэр-дэн уот маһа онгостуохха сөп.

«Аһаҥас», «өлүк» сирдэргэ уонна сүүрээһиэ дьин түбэлтэ улахан сэрэхтээх. Итин-ник сирдэргэ кини нызэрбэттигэр, психикатыгар, иммуннай систе-матыгар дьайдаран ырыы булар, майгыта-сигилитэ, дьылбата алдыанар. Аны туран, дьинтэтин сатаан туттубат буоламмыт, итин-никкэ эмиз тийибит. Ол курдук, дьинтэтин аһыгар тон, ирбэт тыа сатаан туттубаллыт. Дьин сы-лааһыттан муоста аһыгар тон ирэн оһохторо тимирбитинэн, дьинтэтин иннэри-таннары түспүтүнэн барар. Дьин анна «аһыллан» хаалан, энергияны тарда-оборо турар сир буолар. Тыа сирингэр абааһылаах дьин көрдөрөр дьинтэри үксэ иннэри-таннары түспүт, оһоҥо тимирбит буолар. Оттон сылтаан кини нызэрбэттигэр, психикатыгар оустаран майгыта-сигилитэ, дьылбата алдыанар, этиһи-ох-сууу, өлөрсүү-өһөрсүү, бэйэ-бэйэ тийинни төрүүтүнэн буолар. Дьинтэтин сатаан туттубат буол-ламмыт итинниккэ тийибит. Онон дьинтэтин ханна уонна хай-дах туттарбытыттан дьылбаты тутулуқтаах.

«Өлүк» сир издээнэ

Үөһээ Бүлүү улуунуҥар Боотулуу бөһүөлгэр, схемаҕа көстөрүн курдук, икки уулусса быһа охсуһар сиригэр булан сап-

Үөһээ Бүлүү улуунуҥар Боотулуу бөһүөлгэр булуллубут «өлүк» сир тулатынаабы ыалларга дьайытын схемата

Ортоку штрихтэммит — «өлүк» сир. Сытпаларынан уһаайбалар көрдөрүллэллэр. Стрелкалар — «өлүк» сир сүүрээһинэри хайысхата.

пыт, ыраастаабыт «өлүк» сирбит тула олоҕорбут ыал туох дьылбаламмыттарын көрүүбүт. «Өлүк» сир энергетическэй сүүрээһингэр алта 1-кы, 2-с, 3-с, 4-с, 5-с, 6-с, 7-с нүмүрдээх уһаай-с, балар дьыллара түбэлтэстэр. Бу сүүрээһинэр кэтиттэрэ 40-45 м, от-тон тардар күүстэрэ 60-ча м тий-эр.

Бастагы уһаайбаҕа Л. дьин ыал 32 саастаах уоллара мэйин-тигэр иккэн үөскээн өлбүт. Кини инитин быһаһынан анныан өлөрбүттэр.

Иккис уһаайбаҕа Ф. дьин ыал аҕата 60 сааһыгар тыҥа раҕа, от-аҕата 28 сааһыгар тыҥа раҕа, уол-тон ийэлэрэ 53, кыыстары 28, уол-лара 27 саастарыгар тыҥа раҕа-нан, баҕардарынан ыалдыан өлбүттэр. Дьинтэри иччитэх ту-рар.

Үһүс уһаайбаҕа Т. дьин 50-тан тахсан эрэ саастаах кини бэйэти-гэр тийинэн өлбүт. Ол кэнниттэн ити дьинтэри оһоро сылдыһыт Д. дьин ыалга биһир кини 42 сааһыгар оһолго өлбүт. Дьин ич-читах турар.

Бэһис уһаайбаҕа М. дьин ыал ийэлэрэ 52 сааһыгар инсуллаан өлбүт, оттон 25 саастаах уолун кырбаан өлөрбүттэр.

Алтыс уһаайбаҕа олоҕорбут Е. дьин ыалтан 42 саастаах ийэлэрэ инсуллаан өлбүт, оттон аҕалара 45 сааһыгар сиргэ өлөн хаалбыт. Бу дьинтэри өссө эбэлэрэ 60, эһэлэ-рэ 70 саастарыгар ыалдыан өлбүттэр. Дьин иччитэх турар.

Сэттис уһаайбаҕа А. дьин ыал ийэлэрэ 53 сааһыгар сүрбүнэн өлбүт. 2000 с. саас уонна кыһын, сыл бүтүүтүгэр икки төгүл ин-би-илэр саанан ытыһаннар, 20 уонна 30 саастаах эдэр дьон өлбүттэр.

Төрдүс, ахсыс, о.д.а. тулалы-ыр уһаайбаларга ыаллар куһаҥа суохтук олоҕорбуттар. Ону дьинтэри энергетическэй сүүрээһинэр тас өттүлэригэр ту-ралларынан быһаарыахха сөп.

Онон бу «өлүк» сир тулатыны олохсуйбут ыалларга издээн аҕалыт. Бу да холобур көрдөрүүнэн, дьинтэтин ханна уонна хайдах туттарбытыттан до-руобуһабыт, майгыбыт-сигили-бит, дьылбабыт улахан тутулуқта-ах.

Дьин туттааччыга субэ

Дьин туттарга манньк субэла-ри биэрээххэ сөп.

— төһө кыалларынан уһаайба миэстэтин өбүгэлэрбит билилэ-ринэн сирдэтэн талыллыахтаах;

— дьин миэстэти уһаайбаҕа са-амай кураанах, үрдүк, уу тохтоо-бот сирэ буолуохтаах. Оннук сир буолбатаһына, дьин миэстэтин буор кутан үрдэтиллиэхтээх;

— дьини хоту дьини төбөлөөн утуурага табыҕастаах тыа былааннаан туттун;

— дьин муостатын аһыгар төнүргэс хаалара олох табыллы-бат — ыарахан ырыһылары, раҕка тийэ үөскэтиэн сөп;

— дьин аһыгар тон ирбэт тыа нымалаан тутуу ытыллыах-таах. Биһир ныманан атахха туру-оран хара муосталаан тутуу буо-лар. Дьин аҕатын туруорарга си-ри дьөлө үүттээбиллит сир сар-данатын хойуннарар тынан ба-ран, дьин аһыгар тон ирэн оһох түһэринээбэр дьайыта быдан кыра. Билигин итинни үчүгэйдик

тутар матырыһаал элбээтэ, онон хара муостаны үчүгэйдик тыһыны аһарбат тыа онору-охха сөп. Иккис ныманан уһун тимир турбалары 3-4 м арыттан сиргэ тэлгэтиэххэ уонна турбалар төбөлөрө быган турар тыа кыра-та метр анара үрдүктээхтик буор кутан дьин олохун үрдэтиэххэ сөп. Дьин аһылаатын кутуу буор үрдүгэр түһэриллэр уонна кунус-таныллар. Оччого дьин сылааһа ийэ сир тонор тийибэт — турба иһинэн кыһын тыһыны салгыт оонньоон сирэ тон сытар. Саас халлаан сылыһытыгар турбала-ры бөлөҕтөлөһөн кэбиһиэххэ сөп. Онон дьин аһыгар сайын уу ки-ирбэт, тон да ирбэт;

— онкучабы төһө кыаллары-нан утуу сиртэн тэйиччи хаһыахха наада: икки метр иһигэр орон туруо суохтаах. Бу-лууу дьинтэтин кырата уонча метр тэйиччи хаһылаахтаах;

— дьини ититэр система оһоҕун сирн хаһан туруоруу ула-хан сэрэхтээх. Сир тоҥо ирэн дьин иннэри барар, сир «аһыл-лар». Оһох түгэһин икки өттүгэр эмиз тимир турбалары киллэрэн сирин тоһоруохха сөп;

— дьинтэрин анна ирэн оһох-торо, муосталара түспүт буол-лаһына, дьин аһыгар хас да си-ринэн турбалары угуохха сөп: дьин таһыттан орто туура дьини иннэри траншея хаһан турбалары таһырдыа быган турар тыа угуох-ха уонна муостаны көтөхтөрөн баран, аһыгар толору буор ку-тан тэһиэххэ сөп. Ити кэнниттэн дьобурдаах кининэн кут-сүр, ой-санаа, тыл-өс күүһүнэн дьайда-ран «сабан» кэбиһиллэр. Итин-ник онордоххо, муоста аһыгар сир тоҥо ирэрэ тохтуур. Муоста тыһыны буолбатын дьин итинни тутар матырыһааллары муоста аһыгар тэлгэтиэххэ сөп. Итинник судургу уонна аһара көдүүстээх матырыһаалынан кини буоларын умнууһа;

— дьин тэллэйдэммитин на-адатыгар, бастатан туран, дьин оһоҥо кураанах, уу кирибэт сирэ буолуохтаах. Иккиннэн, дьин аҕатын, аһылаатын, оһох эппи-чигин, онкучах ытыһынан маһа ку-раанах, чэһин буолуохтаах. Урут биһиги кырдыһастарбыт дьин аһылаата буолар маһы анаан-ин-нээн куурдаллар этэ. Ол да иһин кинилэр түппүт дьинтэри тэллэй буолбакка, үйэ тухары турар.

Онон саҥа дьин туттааччылар дьинтэтин миэстэтин хайдах талар-гытыттан уонна туттаргытыттан бэйэбит, оһолоргут доруобуһала-ра, дьылбалара улахан тутулу-ктааһын өйдөөн, үчүгэйдик тол-куйдаан, улахан эппиэтиктээх-тик сыһыаннаһан тутууну ыты-аххытын наада.

Николай СЛЕПЦОВ,
биоэнергетик, биолокация
специалиһа.

К сведению кредиторов ликвидируемых организаций

Решениями Арбитражного суда РС(Я) удовлетворены иски Инспекции Министерства РФ по налогам и сборам по Чурапчинскому улусу о принудительной ликвидации в связи с грубыми и неоднократными нарушениями законодатель-ства:

1. ТОО «Бахсы».
2. Крестьянское хозяйство «Дагдай» (глава Иванов А.А.), пос. Дири.
3. ТОО «Хадар».
4. ТОО «Сага олох».

5. Крестьянское хозяйство «Түптэ» (глава Федоров И.И.), пос. Усун Кыола.
 6. Крестьянское хозяйство «Баайаҕа» (глава Захарова Е.П.), пос. Килеки.
 7. Крестьянское хозяйство «Тосхол» (глава Кириллина А.З.), пос. Дири.
 8. Крестьянское хозяйство «Микола» (глава Местников И.И.), с. Чурапча.
- Обязанности по проведению ликвидационных меропри-ятий и снятия с государственного реестра юридических лиц

возложены судом на учредителей данных юридических лиц. Установлены сроки ликвидации.

В соответствии со статьей 63 Гражданского Кодекса РФ кредиторам в двухмесячный срок с момента публикации о ликвидации необходимо предъявить письменные требова-ния в адрес учредителей.

Копии своих требований обязательно направляйте в ад-рес Представительства Управления Министерства юстиции в Чурапчинском улусе, как органу, осуществляющему госу-дарственную регистрацию юридических лиц, по адресу: с. Чурапча, ул. Ленина, 41 (здание администрации Чурапчин-ского улуса, 2 этаж).

Инспекция МНС РФ
по Чурапчинскому улусу (тел. 41-281).

Кардашевский Апполлон Николаевич Боотуруускай улууһун Одьулуун-Чакыр нэһилиэгэр 1921 сый тохсунньу 7 күнүгэр дьадамы бааһынай кэргэнигэр төрөөбүтэ. Энэтэ Кардашевский Николай диэн обото суох, Одьулуунна бааһынан биллэр киһи Апполлон Николаевич абатын иитиэх уол оностон, Вера диэн хамначчыт кыһын кэргэн биэрбиттэн Апполлон төрөөбүтэ. Кэптээх диэн алааска немецкэй мунууктаах нууччалыы охсуу дьылээх этилэр.

Ийэм сурдья Иванов Евсей Евсеевич кинилэри кытта ити алааска куруутун дьукаахтаһан кыстыыра.

Улууска МТС тэриллибитэ 70 сылын көрсө Ленин ордоннаах механик-комбайнер

Мин, аҕата суох тулааһаах ово, кинилэргэ ийэбин кытта Диринтэн кэлэн ас, бурдук ылан барарбыт. Ити сэрии эрэ иннинэ, сут-кураан сабаланыыта этэ. Апполлон соботох ово буолан буолуо, наһаа атаах, мэник, тэбэ-нэттээх этэ. Миигиттэн биэс сый аҕа уол дэлби дьиниби-лиирэ, хаарга күөлэһитэрэ, хоонньубар хаары симэрэ, ол иһин кэлин ийэбиттэн арахсыбат этим.

Апполлон Николаевич 1935 сыллаахха Дирин ситэтэ суох орто оскулатын биэс кылааһын бүтэрэн баран салгыы үөрэммэтэбэ. Бука атаахтаан үөрэммэтэбэ буолуо. Ийэтэ өлөн, анардас аҕа көрүүтүгэр хаалан улаханник эрэйдеммитэ, тулааһахсыйбыта. 1935 сылтан "Трактор" колхозка чилиэннэн кирибитэ уонна 1939 сылга диэри үлэлээбитэ. 1940 сыллаахха Чуралчытаабы МТС-ка кирибитэ. Үс ыйдаах трактористар курстарын бүтэрэн, ХТЗ, газогенераторнай трактордарга 1951 сылла-

ахха диэри үлэлээбитэ. 1941—1942 сылларга армияҕа ыҥырыллан сулуспалыы сылдьан ыалдьан төннүбүтэ.

Кэбээйиттэн көһөрүүттэн кэлэн баран 1947 сыллаахха Чуралчытаабы МТС-ка эмиз үс ыйдаах трактористар курстарын үөрэнэн бүтүрбүтэ. Мин Апполлон Николаевичтыын МТС-тан уурайар диэри биригэ үлэлээбиппит.

Одьулуунна, атын нэһиликтэргэ газогенераторнай тракторга үлэлээбитэ. Бу тракторга үлэлиир олус уустук этэ. 5х5 см ына кубик курдук эрбэммит хаһын маһы туттарбыт, ардыгар тинт маһы эмиз туһанарбыт да, испириэ, умайар вещества аһыах буолан тракторбыт аанньа үлэлээбэт этэ. Хаһын маһтан эрбэммит кыра чууркабыт ордуга. Онтубутун колхозтар кэмэйин да тутуспакка эрбэтэллэрэ. Бу тракторга мин эмиз 5 сый үлэлээбиппит буолан баран,

ким да бу тракторынан таһаарылаахтык үлэлээбэтэ. Ол да иһин буоллабы буолуо, сэрии кэнниттэн оноһуллубат буолбута. Апполлон Николаевич эдэр сааһын эрчимин бу тракторга биэрбитэ, эрэйдеммитэ, дохуот диэн ылбаҕа, айаһын эрэ иһин үлэлээбитэ.

Кини 1951 сыллаахха Дьокуускайга алта ыйдаах механик-комбайнер курсун үөрэнэн бүтэрэн, төрөөбүт нэһилиэгэр Одьулуунна Карл Маркс аатынан колхозка С-4 самоходнай комбайнга комбайнерынан мин салайар биригээдэбэр үлэлээбитэ. 1952 сылтан республикатаабы куоталаһыга кирисэн, ыҥырытаһааран бурдук быстарыытын 220 гектартан сабалан 20 хонукка хомуйан сыйаһы көрдөрүүтүн тулсараан, үрдэтэн испитэ. Ити МТС коллективин көмөтүнэн ситиһиллбитэ. Мастарыскай дьонно түүннэри үлэлиллэрэ. Холбур, Апполлон комбайна

алдьанан хаалар түбэлтэтигэр түүн буоллун, күнүс буоллун онорон биэрэхтээхтэрэ, онороллоро даҕаны. Комбайн түүннэри-күнүстэри бурдук быстарара. Сменщик Седалищев Афанасий Афанасьевич (Уус Афоня), мин — биригээдэнир, партия райкомуттан боломуочунай Ефремов Афанасий (Хоһой) отууга хоно сылдьарбыт. Ефремов Афанасий миннэр ата наһаа элбэх бурдугу сизин олбүтүн колхоз төлөтөрөн турар. Ити барыта райком дьаһала, ыҥырыы туолуохтаах диэн буолара. Түүн быстардахха бурдук аһара сиргэ хаалара, ол аахсылыбат этэ. Барыта райком бастагы секретарын Ноговицын Степан Николаевич быһаччы дьаһалынан толоруллара. Оройуонна "былаах" буолар киһи баар буолуохтаах диэн принциптээх этэ. Ол баҕата туолбута, Апполлон Николаевич республикаҕа ыҥырылтын аһарбыта. Үрдүк ситиһин ситиһиллбитэ. Кини Саха

АССР Верховнай Советын депутатынан талыллыбыта. 1957 сыллаахха Ленин ордоннаах, Аҕа дойду сэриитин сылларыгар "Килбиэннээх үлэтин иһин", Ленин төрөөбүтэ 100 сааһын туолуутугар үбүлүүһүнэй медалларынан, Саха АССР Верховнай Советын Президиумун Бочуотунай грамотатынан икки төгүл, Тҕа хаһаайыстыбатын министтерствотын грамотатынан, тҕа хаһаайыстыбатын быыстапкатын кыра үрүг көмүс медалынан наҕараадаламмыта.

1947 сыллаахха Карпова Ульяна Петровна кытта холбоһон ыал буолбуттара, уоллаах кыыс оболоохтор, сизинэрдээхтэр. Апполлон Николаевич ыарахан уһун ыарыттан 1991 сыллаахха өлбүтэ. Өр кэмнэ биригэ үлэлээбит, алтыспыт киһим туһунан өссө да үгүһү-элбэҕи суруйуохха сөп эрэри, хаһыат кэнэ кыратынан ахтыбын манан бүтэрбим.

Иван

КСЕНОФОНТОВ.

ХААРТЫСКАБА:

А.Н.Кардашевский.

«Сага олох» хаһыат 70 сыллаах үбүлүүгүгэр

Үтүө дьон үтүө хаһыаты онороллор

1976 сыллаахха кэргэмминин, икки бастагы оҕобутугар табыллыбакка, Чуралчыга соботобун олоһор ийэбитигэр тахсан биэр хостоох квартираҕа кыбыллыбыппыт. Бэйэм ийэбин өйүүр-убуур санаалаах этим, оройуон киһигэр дьөрү көчөгөрдүм да өйдөмүтүм.

Ол күһүн күтүөтүм, Чуралчы сельсоветын исполкомун председателэ, айылгы киһи Василий Иванович Романов, олохтоох «Сага олох» хаһыат редакциятыгар мистэ тахсыбытын туһунан иһитинэрбитэ.

Редактор Афанасий Евстафьевич Чичигинаров, тургутардыы кэпсэтин баран, партия райкомугар көнүл ыллара ыппыта. Онно бастагы секретары М.Е.Пермяков солбуйан олоһор. Соччо уһуна суох кэпсэтин кэнниттэн сөбүлэһин биэрбитэ. А.Е.Чичигинаров үс ый бэрэбиэркэлиир болдьохтоон культура отделыгар корреспондентынан ылбыта. Сэбидиссэйим, эмиз үтүөкэннээх киһи Степан Осипович Алексеев, сайбаастык көрсүбүтэ. Редакторы солбуйааччынан хаһыатын кытта саастагы С.Н. Чичигинаров, эпиттиир секретарынан Е.Д.Гуляев, отделлар сэбидиссэйдэринэн кыахтаах журналистар П.А.Седалищев, И.С.Окоёмов уо.д.а. үлэлиллэрэ. Оччоттон-бачча диэри фотожурналист П.С.Окоёшниковтыын биригэ үлэлиибит.

Бастагы информациям ово сайынны сынныалаһын уонна үлэтин туһунан буолбута. Ону сэбидиссэйим олох көннөрбөккө бачча кытан олус үөрдүбүтүн умнуубалпын. Уопсайынан, редакторбар, атын таһаарыстарбар аныаха чэри махтана саныыбын. Кинилэр баар буолан орто собус ыча-

лаах журналист буоллабым.

Редакторым элбэххэ үөрэппит кырдыабыс. Киһини бэркэ өйдүүр, көмөлөһөр буолара. Булка-аска көхтөөх, улгум этэ. Араас үрэхтэринэн, алаастарынан ыырданарбыт. Спартак Николаевич эмиз. Олус элбэх балыгы хоторобут. Олус умнуллубат. Билигин даҕаны чуумлуга ахта саныыбын. Үтүө дьону кытта энэрдэһэр—дьол.

«Сага олох» хаһыат кэлэн иһэр үбүлүүһүнэн, улаханник көтөбүллэн туран, араас кэмгэ биригэ үлэлээбит биригэ идэлээхтэрин эрдэттэн сахалыы истинник ээрдэлибим!

Степан ПОПОВ,
СИА директорын
солбуйааччы,
республикатаабы «Кыһыл
көмүс бөрү» конкурс
лауреата.

ХААРТЫСКАБА: С.А.Попов.

Улуус кулубатын биир дьаһала

(Урут да чөл олох иһин охсуһуу баара)

Николаев Егор Дмитриевич Боотуруускай улууска кулубанан олоһон улууһун нэһилиэнньэтин олоһун-дьаһаһын тулсараҕа аһаан кэнкэ дьаһаллары, үрдүкү суутарга туруорсуулары онортообута. Олоргон биир дьаһалын билиһинэрбим.

Улууһун дьаһалтатын үлэһитэригэр, бары нэһиликтэрин кинээстэригэр, чачыыналарыгар итирдэр утахтары (водканы, испири, кыһыл арыгыны) тизээн аҕалан нэһилиэнньэ ортотугар атыылааһыны бобуу туһунан 1885 с. тохсунньу ый 21 күнүгэр 257 Недзю циркулярнай дьаһалын улахан түмүкүлээх мунньах иһитинэрбитэ. Мунньахха кэлбит тойоттор бары ити дьаһалы толоруохпут диэн эрэннэрэн, эбэһинэс ылынан туран илии баттаабыттара, бэчээттэрин уурбуттара.

Циркулярнай дьаһал ис хоһоно манньык:

«Боотуруускай улууска саха нэһилиэнньэтин ортотугар биир кутталлаах, түктэри куһаҥан быһыынан арыгыны наһаа иһин буолар. Ол түмүгэр сорох баай да, орто сэмиз да ыаллар хаһаайыстыбалара айгыраата, оттон дьадаһы ыаллар эстэхтэригэр диэри иһинилэрэ тахсыталаата. Салгыы арыгыны иһэргэ тардыһыи күүһүнэн, улаатан иһэр. Ону нэһилиэнньэ үгүс араҥата көрө-билэ сылдьар. Наһаа испит итирбит дьоннор, бэйэлэрин кизин туттубутуу, киһиргээн атын дьонно кизитинилэр уонна салгыи иһэн өйдөрүн сүтэрэн охтон хаалаллар.

Сотору кэмнэн кинилэр баай-дара баранан, дьадаһан умнаһыттыһыи балаһыанньатыгар кириэллэр. Манньык түктэри дьаллык кимнэн да сэмэлэмэт. Нэһиликтэргэ баар кинээстэр, чачыыналар итиннээх мизэр ылыахтааһар бэйэлэрэ эмиз, түбэлтэ түбэстэһинэ, итирэхтэригэр диэри иһэллэр уонна нэһилиэк дьаһала-

тын дьаһайаллар. Онон бэйэлэрин авторитеттарын түһэн биэрэллэр. Бочуоттаах дьоннору, ыалдыттары арыгынан күндүлээһин быһаарыа куһулуйда. Баай дьоннор бары наадалаах кэпсэтинилэрин (сделканы) арыгынан күндүлээбит, иһэрпит дьоннору кытта онорсоллор. Быһбардаммыт дуоһунаска олоһор дьоннор туох эмэ үгүөнү онорору иһин водканы подорок ылара диэри бэйэлэрин түһэринэллэр.

Сахаларга элбэх киһи манньык быһыылаахтарын, сиздээхтэрин, арыгыга тардыһылаахтарын куоракка олоһор нууччалар, ордух наһаа татардар, башкирдар, сорох сахалар эмиз билэ сылдьан уонунан биздэрэ водканы, спиири тизээн аҕалан нэһиликтэргэ атыылыыллар. Онон атыылаһар кыага суох дьоннор, атын дьонтон, аймахтарыттан иһэтэһэн, бэйэлэрин бүтэһик малларын, аһылыктарын чөлүкэ сыанага биэрэн туран, арыгыны атыылаһаллар, итирэхтэригэр диэри иһэллэр. Онон христианан святой итэҕэлэ итирэххэ диэри иһинин күнүлээбэттэн үрдүнэн, ону кэһэн туран, таһаарыа улахан куһаҥаны онороллор. Государствоҕа биэрэр төлөбүрдэрин кыһаан төлүүр кыага суох буолаллар. Кэргэттэрин, оҕолорун аһылыга, таһаарыа суох олоһоллор, инникитин быстарыыга кириэллэр.

Оттон сорохтор, туох баар сайынны, күһүнү мунньуммун арылыларын, эттэрин куоракка киллэрэн чэй, туус, таһас атыылаһан таһаарыи кириэн баран, түспүт ыалларыгар биэр чачыы арыгыны иһэн баран, төбөлөрө дьалкыйан иккиһин иһэн итирэн, киллэрбит бородуукталарын барытын арыгылаан, эстэн туға да суох тахсар түбэлтэлэрэ элбэхтэр. Ити арыгыга ороскуоттанар үбү, малы, бородууктаны харыстаан мунньуммунтара буоллар, ханнык да государствоҕа биэрэр нээстэрэ

иэс барыта төлөнүө, бурдугу маһаһыныа туттарыахтаахтарын толоруо, оту кураан дьыллары эрэйэ суох туоруо, оскуола, больница наадаларыгар көмөлөһүө этилэр.

Мин бу үөһээ этилибим иһитинэрээри эһинээ төһө да хоһомтолоох, кутурбанаах буолтун иһин, улууһу салайар дуоһунаска кириэрбэр «улууһу бары өттүнэн тулсарыа» диэн андаһар биэрбиппинэн, уопастыба бары араҥатын таһарыар боппуруос буоларынан, бэйэм дьоммор туох баарынан кэпсэтиим. Улуус управатын чилиэннэрин, аҕа уустар баһылыктарын кытта кэпсэтин көрүүгэ бу түктэри быһыыны үгүстэр өйдүүлэрин уонна өйүүллэрин эттилэр. Мин улууһум дьонугар үтүөнү, кэскиллээгин онороруу бу боппуруоһу көтөхтүм. Микэ биллэрбинэн, улууска биир нэһилиэк кинээһэ бэйэтин хоһобуругар олоһуран, нэһилиэгин дьонун тылынан итэртэн, өйдөтөн, бу куһаҥан дьаллыгы утары бары туруан охсуһаннар, өрдөөбүттэн водка атыылааһынын онотторбокко биригэ итирэхтэһин түбэлтэтин таһаарбатахтар. Онон нэһилиэк олоҕо-дьаһага түспүт.

Билигин улуус дьаһалтатын бары үлэһиттэрэ мин туруорар боппуруосун бары ньыманан өйүүргэ толору баалаахтарын эттилэр. Онон тирэһиэн, эрэнэн туран, бу циркулярнай сурукпун нэһиликтэринэн, аҕа уустарынан ыталыһыбын.

Бастатан туран, нэһиликтэр суругу туттаат да бэйэбит аҕа уускут дьонун мунньан арыгылааһын доруобуйаҕа, олоххо-дьаһахха боортутун туһунан дьон өйүгэр-санаатыгар тийэр ына өйдөтүү үлэни ыһтаргытыгар уонна уопастыба уурааһын таһааран туран итирэхтэһини тохтооллоругар, арыгыны атыылыыр сирдэрин (Бүтүүтүн 4 стр. көр).

УЛУУСТААҔЫ ГИМНАЗИЯТТАН СОНУННАР

100 ЧУЛУУ ИИГЭР КИИРБИТТЭР

Интернет нөүгө Москва куораттан биер улахан үөрүүлээх сонун кэллэ: быйыл саас ытыллыбыт биер кэллим государственнай экзамен түмүгүнэн Российской Федерация 100 үрдүк баллаах үөрэнээчилэрэ биллибиттэр. Мантан 44-дэ Саха республикатын оҥолоро. Кинилэр истэригэр 7-тэ республикатаабы колледжтан, 4-дэ Сунтаардаабы гимназиятан, Нерюнгри, Алдан куораттан итинэнэ билиги улуустан Чурапчытаабы гимназияны быйыл бүтэрбит 7 оҥо кирибиттэр. Чулуулар ортолоругар бааллар: Петьа Макаров, Саргы Новгородова, Васа Никонен, Света Сергеева, Наташа Попова, Мотя Иванова уонна Маша Дьячкова. Бу оҥолортон түөрттэ быйыл гимназияны кыһыл уонна үрүн көмүс медалларынан бүтэрбиттэрэ.

Билигин үөрэххэ туттарыы, ол эбэтэр норуонка тарбамыт су-

дургу тылынан "абитура" кэмэ. Оҥолорбут анал орто уонна үрдүк үөрэх кыһаларыгар туттарсан, идэ баһылаары күүстэрин-кыахтарын холоно сылдьаллар. Улуустаабы гимназияны 36 оҥо бүтэрбиттэн билигин тобус оҥо Москва уонна Новосибирский куорат үрдүк үөрэбин заведенийеларын студенттарынан буоллулар. Атыттар бары Дьокуускайга үрдүк үөрэххэ туттарса сылдьаллар.

НАУЧНАЙ ЛААБЫР ҮЛЭЛИИР

Анна өрүскытылыгар Хакыйахха гимназия научнай лаабыра быйыл иккис сылын үлэлиир. Оҥолор чэбдик салгынына сынны-аналларын таһынан аны кыһынны үөрэхтэригэр бэлэмнэнэн эбии, дьарыктаналлар, ученайдар салалталарынан араас өрүттээх чинчийэр үлэни ыталлар. Ол курдук, манна соторутаабыта, географической наука кандидаттара, Ирбэт тону үөрэтэр институт үлэһит-

тэрэ П.В.Скрябин уонна В.В.Скольниковка кэлэн лекция аахтылар итинэнэ кэлэр сылга буолуохтаах "Каскылгэ харды" научнай конференцияга бэлэмнэнэн оҥолорго дакылаат суруйарга консультация биэрдиһэр.

ПРАКТИКА БЫТЫЛАР

Гимназия базатыгар аһыллыбыт политехнической колледжка биер үөрэх дьыла түмүктэнэн, студенттар билигин практикага тарбастылар. Ол иһиттэн 22 студент Нерюнгри куоракка отыйын 29 күнүгэр диэри Д.М.Заболоцкай салалтатынан практикаларын барыахтара. Оттон 20 студент Чурапчыга алаас сир-нуурун үөрэттихтэрэ.

Билигин үөрэххэ тутар комиссия эмиз икки идэнэн үлэтин сабалаата. Күн бүтүгү турутууна 38 сайабылыаннаа кирийдэ. Документтары тууу атырдыах ыйын 10 күнүгэр диэри салбаран, "СО" корр.

Аркадий ФИЛИППОВ

КҮӨРЭГЭЙ

Куо кэрэ күөрэгэй, Күн-көңүл күөрэгэй Көтүүтэ үрдүккэй, Күөмэйэ көмүсчэй.

Куо кэрэ күөрэгэй, Көтөр кыым күөрэгэй Бэйэтэ сүүтүкчэй, Сүрбэз күнүкчэй.

Куо кэрэ күөрэгэй, Дьол түһэ күөрэгэй Олус да күндүкэй, Тапталга күүстээхэй.

ҮРҮН ТҮҮН

Үрүн түүн үрүн вальс Сир Күннүүн үнүкүүлүр, Абыллыр ып-ыраас Күөх халлаан күлүмнүүр.

Үрүн вальс үрүн түүн Айдарбыт дыктитэ, Дьол түстүүр Сир Күннүүн Тапталар иэйинтэ.

Күн интэр үрүн түүн Имэннээх үнүкүүлүр, Сир таптан айэргийр— Үрүн вальс бэлэхтир.

ҮЛЭБЭ ҮНҮРАЛЛАР

Чурапчытаабы почтовой сибээскэ — бастайааннай үлэбэ почтальону. РЭС-кэ — дизелиннэ. Мэлдьэхсэ учаастагы дьаһалтатыгар — тыа хаһаайыстыбатыгар үрдүк үөрэхтээх икки бухгалтер. Динэнэн хаачыйаллар. "Чурапчы" ТХПК-га — үрдүк үөрэхтээх, 3-4 сый үлэлээбит стажтаах бухгалтер. Чурапчытаабы уоттан быйыыр эгэрээккэ — үрдүк эбэтэр орто анал үөрэхтээх, 45-гэр диэри саастаах инспекторы. "Чурапчыстрой" ХЭО-га — 6 сварщик. Чурапчы сэлэниэтигэр "Байылыа" маҕаһыынга столлар-рабочайы (холоустой киһини).

Чурапчытаабы дьарыктаах буолуу киинэ.

БИИГИ ӨНӨБҮТҮНЭН ТУҔАНЫН

Чурапчы—Алларса Бастээх маршрутунан дьону таһабыт. Тел.: 42-357.

БИЛЛЭРИН

Икки саастаах оҥоһо няня көрдүүбүн. Төлөбүрү күнүгэр — 50 солк. 42-008 (Чурапчы сэл.) тел. билсэргитигэр.

АТЫЛЫБЫТ

Тупсарыллыбыт сана мизбэл көрүгүрээ атыга кэллилэр: Мягкая мизбэл (2 кирээһилэ+1 диван). Өнө араас. Сыаната — 6500 солк. Сана көрүн мизбэл (2 кирээһилэ+1 диван). Сыаната — 8500 солк. Диваны инниттэн тартахка икки мизбэлээх орон буолар. Маны таһынан диван, кирээһилэ, "Мелюкка" диваннар баллар. Чурапчы сэл. Красильников уул. 9 №-гэр билсин. Тел. 41-664.

х х х

Чэлэки сыанага икки буруустаах КДП трактор от оксорун. Арылаакка 23-735 тел. билсэргитигэр.

х х х

Бэйэ оҥоһууга мунньардаах, саппаас мотуордаах от оксору. Тел.: 41-525.

КУОРТАМНАҔАБЫТ

Икки оҥолоох, учуутал идэлээх эдэр ыал Чурапчы сэлэниэтигэр кинитан итиллэр квартираны. Бэрээдэги мэкэнилибит. Билсэр тел. 41-731, 41-946.

СҮТҮКТЭННИБИТ

Сыроматникова Ульяна Петровна 2001 сый бас ыйын 16 күнүгэр Арылаах орто оскулатын бүтэрбитин туһунан бэриллибит А сериялаах, 6924230 №-дээх аттестат сүлүүтүнэн динэ суоһунан аабыллар.

х х х

Николаева Светлана Дмитриевна 1988 сый бас ыйын 20 күнүгэр Дирин орто оскулатын бүтэрбитин туһунан бэриллибит А сериялаах, 242201 №-дээх аттестат сүлүүтүнэн динэ суоһунан аабыллар.

х х х

Никитина Мотрена Семеновна 1995 сый бас ыйын 16 күнүгэр Дирин агро-оскулатын бүтэрбитин туһунан бэриллибит А сериялаах, 001138 №-дээх аттестат сүлүүтүнэн динэ суоһунан аабыллар.

Ытыктыыр аба кыһынны, аймахпыт, улуустаабы динэ-уот, коммунальнай хаһаайыстыба управлениетын Бахсытаабы учаастагы суоллара

НОГОВИЦЫН Гаурил Сергеевич

соһумардык өлбүтүнэн кини динэ кэргэнигэр динин кутурбаммытын тиздэбит. Күтүөтэ Михаил уонна кини төрөппүттэрэ Черныхтар, аймахтара.

Чурапчы сэлэниэтин олохтоого

БАИН Егор Петрович

хомолтолоохтук өлбүтүнэн динин кутурбаммытын тиздэллэр: — Күндү аҕата Егор Петрович өлбүтүнэн Болтоно орто оскулатын учууталыгар Баина Мария Егоровна Болтоно биригэ үөрэммит табаарыстара. — Тапталлаах аҕата Баин Егор Петрович өлбүтүнэн Козлова Степанида Егоровна, кини биригэ төрөбүттэригэр, аймахтарыгар Хатылытан, Дьокуускайтан биригэ үөрэммит доротторо. — Кыһыгар, Болтоно уһууаанын үлэһитигэр Лидия Егоровна, күтүөтүгэр, ис дьыала отделын участкаыгар Гаурил Петрович Андросовтарга Болтоно биригэ үөрэммит табаарыстара.

Биригэ үлэлиир коллегаларыгар Малышев Виктор Кузьмичка сизинэ АЛЬБЕРТ өлбүтүнэн динин кутурбаммытын тиздэбит.

Чурапчытаабы налоговой инспекция профкома, коллектива.

ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

Таптыыр кэрэммин, күндүтүк саныыр аҕабытын, СССР доруобуйа харыстабылын тубэһүнүн, Россия бачыһытаах донорун, маастар-таксидермийа, Чурапчы сэлэниэтигэр олохтообун ПОПОВ Александр Александровичи олобун орто омурданынан — 50 саасын туолар кэрэ-бэлэз күнүгүнэн итиитик, истинник эбэрдэлиибит!

Эн билии дьэ кэрээн туллар туттаа, эрэлээх эркинэ буолоһун. Ханнык да үлэбэ айымнылаах, элпизинэстээх сыһыанын, кыта-

анах санаан, кыаммакка-кыһалбалаахха аҕа-абат кыһамныын, амарах быһыын, чөл олоххо тардыһыын барыта билиһээ үтүө холобур буолар. Ситиһилэрин иһин үөрэбит, онон кизн туттабыт.

Баар-суох кинибиһигэр үлүн сылларга тэтимкин ыһыктыбакка үлэли-тамсыы, үөрэхтө сылдьаргар баҕарабыт. Эйигин кытта ыары ыоллаһатын, эрэй энэрдэспэтин, дьоллоох-соргулаах буол.

Кэргэниң, оҥолорук.

Улуус кулубатын биер дьаһала

(Бүтүүтэ. Иннин 3 стр. көр).

суох онороллоругар дьаһал быһыытынан таһааргытыгар. Маны истибэт итирктир дьоннору итирик туруктаах кэмнэригэр дьон мустар управа дьэтигэр, таһара дьэтигэр тутан асалан уопсай дүүүлгэ туруораргытыгар. — Манна, олус олуоната суох буолуо диэн, бэйэм өттүбүттэн аҕа уустарын арыгыны атыылааһыны кэһин иһин 1866 с. тахсыбыт уҕолоһой уонна көннөрү кодекстар тустарынан маныгы иһитиннэрэри надалаабынан аабаһын уонна маны уопсай нэһилиэннэз түмсүүтүгэр билсининнэрэргитигэр.

694 ыстатыйанан итирдэр утахтары атыылааһыт мизбэлтигэр атыылааһын иһин бастахы түбэлтэтигэр буруйдаах 10—300 солк. харчынан ыстараабы төлүүр, оттон иккис түбэлтэтигэр харчынан төлөбүр тас өттүнэн 3 нэдиэлэттэн 3 ыйга диэри хаайы көрүллэр уонна атыылы сылдьар утахтары тутан ыылылар.

695 ыстатыйанан арыгы утахтарын малга-салга, таһаска эбэтэр бурдукка, окко, ону-тэҥэ үлэлээн биэрингэ дуоһабардаһан биэр-дэһинэ, 5—50 солк. харчынан ту-ган ылыллыахтаах.

706 ыстатыйанан уастаы кэс-лит дьонно тыллабырдарыгар тутатына дьаһал ылбатах эппизтээх дьонно харчынан ыстараабы төлүүллэр уонна үлэлэриттэн ууратыллар.

712 ыстатыйанан кэзээнч дьонно тыллабырдарыгар тутатына дьаһал ылбатах эппизтээх дьонно харчынан ыстараабы төлүүллэр уонна үлэлэриттэн ууратыллар.

Устав 42 ыстатыйатынан ити-рэн баран, өйө суох дьон сылдьар мизбэлтигэр сылдьыы эбэтэр бэрээдэги кэһин иһин 7 күн хаайыыга угуллар эбэтэр 25 солк. ыстараап төлүүр.

Этиллибит быраабылалары кэспит буруйдаах киһи кини төрдүттэн-уһуттан тутулуга суох, биер тэннэ сокуон ыстатыйатыгар сөп түбэһиннэрэн эппизкэ тар-дыллар.

— Мин манна сокуон толору ба-лаһыаннаатын эһизэ эппэтим, он-туката да суох мөлөх олохтоох дьон өйдөнөн көннөрүүгэ кири-эхтэрэ диэн эрэнэбин.

Боотурускай улуус кулубата Е.Николаев. Тохсунньу 21 күнэ, 1885 с. Чу-рапчы с. №257.

Ити кизн ынырылаах мунньах кэнниттэн манньк докумуону толорбуттар, ону хайдах суруллу-бутунан көрдөрөбүк.

«В Чурапче»

1885 г. Январь 21 дня. Мы нижеподписавшиеся дали подписку Батурусской инородной Управы в том, что нам сего числа объявлен свод Законов уголовных и исправительных изданий 1866 г. за продажу водки ст. 694, 695, 706, 712 и судебный устав 42 и мы обязуемся никогда не нарушать и противном случае поддержаем себя ответственность согласно объявленных нам статьи Закона.

(Подписи старосты и стар-шины наслегов, печати).

Аны нэһиликтэрин дүүүллэһэн баран манньк докуму-ону толорбуттар эбит.

«Приговор»

1885 г. февраль 5 дня. Мы ки-

жеподписавшиеся общественники Батурусского улуса Сыланского наслега в общем собрании заслу-шали циркуляр-предписанию Г. Головы Николаева последовавше-го 21.I. 1885 г. №257 о запреще-нии продажи водки в среди насе-лению Батурусского улуса изло-женные нам предписания ст. За-конов, о мерах взыскания с винов-ных за нарушении правил торго-вать напитками по уложению о на-казаньях уголовных и исправительных изданий 1866 г. по ст. 694, 695, 706, 712 и устава о на-казаньях налоговых мировых судьями по 42 ст. Созная всю пользу могущую принести обще-ству вследствие прекращению про-дажи водки в нашем наслеге, все одногласно Приговорили: от сего времени на всегда ни кому из нас не заниматься продажей водки и всевозможными мерами пресле-довать за нарушающими правила оторговать напитками в нашем на-слеге и с виновными поступать по закону, также ни кому из нас не являться публичные места пьяном виде.

В чем подписуемся родовичи: староста Степан Макаров, стар-шины Кирилл Оконешников, Константин Дьячковский.

Атын нэһиликтэр эмиз ман-ньк мунньахтаабыттар уонна илии баттаабыттар. Холобур: Алазар, 1885, 21.XII. Староста Ст. Шоло-мов, старшиналар Спир. Попов, Никита Ноговицын, Парфен Но-городов» диэн уо.д.а.

Н.М.МАТВЕЕВ.

Редактор: ПОПОВ Г.Г.
ААДЫРЫСЫТ: 678670, Чурапчы сэл.
Карл Маркс уул. 26 "а".
ТЕЛЕФОННАРЫТ:
редактор — 41-332, отделлар — 41-265.
E-mail:sanaoloh@mailsakharu

Хаһыаты тарыйааччылар: Редакция, Улуус дьаһалтата, Саха Республикатын Правительствота. Хаһыат сахалыы тылынан оптуорунньука, сэрэдэрэ, субютага тахсар.
Хаһыат индекса: 54907

"Сага олох" редакционнай-издательской холбоһук. Офсетнай бэчээт. Сакааһын №-ра 82. Тираж 1790. 18. 07. 2001 с. бэчээккэ бэрилиннэ.

Автор суругар этиллэр санаа редакция позициятыгар мэлдьи сөп түбэһэр буолбатах. Сурууска ыйылар чакчылар кырдыктаахтарыгар эппизинэһи автор тус бэйэтэ сүгэр.